

„Visszatérni vidékre” A sport megtartó ereje

„Return to the countryside” – The retention possibility of the sport

P. M. KŐMÍVES¹, GY. N. SZABADOS², G. KULCSÁR³, É. BÁCSNÉ BÁBA⁴, V. FENYVES⁵, K. DAJNOKI⁶

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet, komives.peter.miklos@econ.unideb.hu

²Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet, szabados.gyorgy@econ.unideb.hu

³Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

⁴Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vidékfejlesztés, Turizmus- és Sportmenedzsment Intézet, bacsne.baba.eva@econ.unideb.hu

⁵Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Számviteli és Pénzügyi Intézet, fenyves.veronika@econ.unideb.hu

⁶Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet, dajnoki.krisztina@econ.unideb.hu

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00003 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Absztrakt. A vidék sajátosságainak kutatása napjaink egyik legérdekesebb szakszociológiai területét képezi. Ezen belül fontos vizsgálatok alapjául szolgál a vidék élet- és megtartó képessége, melyek egyik alappillére, hogy a fiatalok tanulmányaik végeztével vissza akarjanak térni és képesek legyenek a helyi gazdasági és társadalmi fejlődés, innováció katalizátorává válni. Manapság azonban ennek ellenkezőjét tapasztaljuk. Az imént említettekkel szoros összefüggésben jelenik meg a vidékiségi is, mint a helyi – vidéki – értelmiség sajátos magatartásmódja, mely további problémák forrását képezheti. A kutatásunk során többek között arra kerestük a választ, hogy mi az oka annak, hogy a vidéki települések jelentős része nem vonzó a nagyvárosi felsőoktatásban résztvevő hallgatók számára, legyen szó akár az oda való visszatérésről, vagy kiköltözésről, továbbá vidékképzésről, vidékkel kapcsolatos nézeteikről is igyekeztünk újszerű képet adni. Kutatásunk fókuszában szerepelt a sport vidéki községmegtartó erejének elemzése is. A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00003 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Abstract. Nowadays, one of the most interesting parts of sociology is the research of the rural areas' specific features. Within these studies the rural areas ability for survival and to retain forms an important basis. A basic pillar of these, that the youth from these areas become sufficiently motivated to return to their rural homeland after finishing their studies and be able to redound the local social and economic development. Sadly, we experience the opposite of it. Young generations are fleeing to large cities and in medium or long term it leads to the decay of these involved settlements; in worst case scenario the results can be irreversible. In close relation with the

aforementioned, we have to mention the specific behaviour of the local – rural – elite, which can be the source of further problems. In the course of our research, we wanted to investigate, that what is the reason that university students, who are studying in large cities don't want to return or move to rural areas. Furthermore, we tried to give an inside view about their opinions of rural areas and the life in the countryside.

Bevezetés

A vidék sajátosságainak kutatása napjainkra az egyik legérdekesebb szakszociológiai területté vált. Az utóbbi évek jelentős kutatómunkái ellenére a hazai vidék szociológiájának átfogó bemutatása sajnos még korántsem tekinthető teljesnek, ugyanis a különféle kurzusok ellenére sincs átfogó vidékszociológiai könyv, továbbá a nemzetközi irodalomban is érezhető ennek hiánya.

Kovács Imre szerint már maga a vidék megközelítése tekintetében sincs általános elfogadottság: *„Nincs konszenzusos vidékfogalom: a vidékdefiníció a magyar tudományban és politikai diskurzusban sem egységes”* (Kovács, 2012:10). A konceptualizációs probléma mellett a vidék megítélése sem egységes

1. A vidék problémái

Mára a vidékkép fragmentálódik, Short (2006) írását idézve, a pozitív tartalmak mellé felsorakoznak a vidéki lét hátrányait, visszamaradottságát feldolgozó imázslemek is. Ezek mögött sok esetben a politikai szándék is megjelenik.

Vannak, akik szándékosan festenek pozitív képet településükkel kapcsolatosan. A település lakosságának megtartásáért, a támogatási források eléréséért sokszor kistérségi szinten is versengő települési önkormányzatok, és a hozzájuk kapcsolódó helyi politikai elit, gyakran érdekeinek megfelelően mutat egyoldalú és vonzó képet önmagáról. Akadnak olyanok is, akik a fejlesztési források reményében, illetve lokális közösségekben elfoglalt személyes központi szerepük, egyedülálló státuszuk miatt látnak lehetőséget a vidékben. Mint arra Tózsza (2014) is rámutat, a települések egymással való versengésük során gyakorta fordulnak a településmarketing különböző formáihoz. A városvezetők „el akarják adni” saját településüket a befektetők felé, hiszen végső soron egy sikeres gazdasággal rendelkező település képes egyedül attraktív maradni a lakosok és a gazdaági szereplők szemében. Piskóti (2014) modelljéből kiindulva megállapítható, hogy a befektetők irányába megvalósított települési marketingkommunikáció leginkább „outside-in” megközelítésként írható le, amely esetben a célcsoport kereslethez igazodik a marketing. Rechner (1995) leírása szerint is a település fejlesztésének egyik leginkább bejáratott módja a település jellemzőit megismertetjük a potenciális célközönséggel, amely körbe nyilvánvalóan a befektetők is beletartoznak.

A korábbi településfejlesztési stratégiák eredményeként sajátos települési szintekről, rétegződésről lehet beszélni, ahol a fejlettebbek esetében jobb szolgáltatásokról, ideálisabb útviszonyokról, a társadalom kedvezőbb demográfiai és akár végzettségi összetételéről beszélhetünk. Ezzel szemben a hátrányosabb helyzetűek gyakran meglehetősen összetett problémák helyszínei, éppen ezért jogosultak és indulhatnak előnnyel számtalan pályázati kategóriában, így biztosítva lehetőséget a

településfejlesztők számára. Mint arra tanulmányában Horeczki (2014) is rámutat, a kisebb településeknek számos problémával kell megküzdenie: ezek között akadnak infrastrukturális, munkaerőpiaci és gazdasági jellegűek is, amelyek közül kiemelendő, hogy például az „alvótelepülések” esetében az aktív munkavállaló lakosság által termelt érték (GDP) más települések kimutatásaiban jelenik meg, ez a körülmény pedig továbbnehezítheti az ingázók kiinduló településeinek helyzetét.

A konfliktusos vidékkép jelentős szerepet játszik a társadalmi rétegződés területi összefüggéseiben, ahogyan ezt már Szelényi (1973) is említi, a területi egyenlőtlenségek, azaz az előnyös és hátrányos pozíciókat tekintve a térbeli elhelyezkedés vált az életkörülményekre vonatkozóan az egyik legfontosabb meghatározó tényezővé. A települések helyzetének megítélésénél nem – vagy legalábbis nem kizárólag – az a döntő, hogy egy település mekkora, hanem az is, hogy hol helyezkedik el. A település ugyanis típusától, elhelyezkedésétől és egyéb adottságaitól függően további gazdasági és társadalmi előnyök és hátrányok hordozója is lehet (VÁTI Kht., 2005).

A gazdasági sajátosságok és a társadalmi berendezkedés között bizonyos összefüggés fedezhető fel. *„A társadalom egyes csoportjai ugyanis ösztönösen törekszenek a különböző típusú területi egyenlőtlenségek korrekciójára. Ilyen reakció többek között a népesség állandó vagy ideiglenes vándorlása”* (Valuch, 2005:51). Ez a jelenség aztán tovább erősítheti vagy gyengítheti a már egyébként is fennálló egyenlőtlenségeket. Ráadásul, mint arra Vasárus (2016) is rámutat, a szuburbanizációs folyamatok tovább mélyíthetik a kialakult eltéréseket és konfliktusokat, hiszen a városokból egyszerre költöznek ki tehetősek és leszakadó családok. Természetesen ezek a kitelepülők nem ugyanoda költöznek, ami az egyes vidéki települések közötti különbségeket erősíti, szegénytelepek, leszakadó települések kialakulásához vezet.

Az önkormányzati népességmegőrző törekvések között mindenekelőtt a gazdaságfejlesztési elképzeléseket szokás megemlíteni, amikor a települések vállalkozások támogatásával, befektetők csábításával, ipari parkok létesítésével igyekeznek vonzerőt gyakorolni. Ezek mögött elsősorban a munkahelyteremtés növelése és a helyi munkanélküliség csökkentése áll. Már a rendszerváltást megelőzően sor került ipari szabadkereskedelmi zónák kijelölésére Magyarországon, amelyek segítségével a nyugati országokból érkező befektetők ipari tevékenységbe foghattak az országban. Ezek helyét idővel az ipari parkok vették át, amelyek eleinte kisebb, elsősorban belföldi piacra termelő cégeknek adtak otthont, később azonban már nemzetközi nagyvállalatok igényeit is képesek lettek kielégíteni, ezzel több ezer új munkahelyet teremtve országszerte (Guagliano – Riela, 2005). Ugyanakkor ezek az elképzelések nem mindig érik el a szándékolt hatást. Csoba (2006:45) szerint: *„A gazdasági növekedés önmagában nem oldja meg a foglalkoztatás területén jelentkező összes problémát. Nem teremt elegendő munkahelyet, s amit teremt is, nem abban a struktúrában, ahogyan a munkaerő-kínálat rendelkezésre áll... A munkanélküliek egy jelentős hányada nem felel meg a versenyszférában támasztott igényeknek...Ha képesek is bizonyos szintű munkavégzésre, általában nem arra, amit napjaink versenyszférája megkövetel tőlük.”* Emellett az is megállapítható, hogy manapság a munkaerőpiacon lehetőségeket kereső népesség elvárásai sem feltétlenül abban a formában jelentkeznek, mint amit a munkaerőpiac számukra biztosítani tud. Ez a fajta kettősség a mai vidéki munkaerőpiac gyakori jellemzője. Az ország keleti felén különösen szembetűnő ez a jelenség, amikor egy-egy településen egyszerre jelenik meg a jelentős munkahely kínálat, valamint nagyszámú a

munkanélküliség. Az efféle, strukturális jellegű különbözőség oka legtöbb esetben a munkahelyek részéről elvárt magas szintű, vagy középszintű, de komoly technikai ismeret, mely élesen szemben áll az egyes helyi társadalmi rétegek alacsony végzettségével, munkaszocializációs hiányával. Szentí (2001) szerint például ilyen motiváció az, hogy lehetőleg tanulás, illetve munka nélkül akarnak minél jobb pozícióba kerülni.

Ebben a helyzetben nem csoda, hogy az egyes vidéki, korszerű, sokszor multinacionális háttérrel rendelkező szervezetek szinte „éheznek” a szakképzett munkaerő hiánya miatt, ezért még az sem ritka, hogy az itteni ipari parkokban működő vállalatok más megyékből származó dolgozókat foglalkoztatnak, ami az esetek többségében tekintélyes – távolságban, időben egyaránt – ingázást jelent, ezzel jelentősen kitolva a munkavégzésre szánt időt. További megoldás lehet az élethosszig tartó tanulás eszméjének megfelelően a potenciális helyi munkaerő képzése, amennyiben erre van megfelelő munkáltatói akarat, munkavállalói hajlandóság és intézményesült oktatási háttér (Kómíves – Dajnoki, 2016).

2. Fiatalok helyzete vidéken

Mind nemzetközi, mind hazai szinten a vidék egyik legjelentősebb kihívása az elöregedés és a fiatalok elvándorlása (European Rural Youth, 2013), írja egy 2013-as szakmai konferencia sajtóközleménye, melynek alapját egy, a vidéki fiatalsággal kapcsolatos kutatás képezte, és eredményei – korlátai ellenére is – megdöbbentők. Álljon itt a konferencia néhány fontosabbnak ítélt megállapítása:

- A válaszadó fiatalok túlnyomó többsége (74%-a) úgy érezte, hogy nincs, vagy csak elenyésző lehetősége van közösségének tagjaként részt vállalni a közösségi ügyekből, továbbá a körülötte lévő társadalmi folyamatoknak aktív alakítójává válni.
- Az önkormányzati képviselők mintegy egyharmada vonta be a civil szervezeteket a döntéshozatalba, további egyharmaduk erőteljesen korlátozott feltételek mellett volt nyitott ezen szervezetek javaslataira.
- Egy adott település egyik civil szervezeti vezetője és helyi önkormányzati vezető teljesen ellentétes módon nyilatkozott, amikor a másiktól kérdezték, az egymásról kialakult képek ezáltal nem azt igazolták vissza, amit az adott partner valóban érzett vagy gondolt.

A kutatás eredményeire vonatkozóan annak korlátait is érdemes megemlíteni: nem reprezentatív, kis elemszámú kérdőíves felmérés keretében 147 olyan fiatalot sikerült megszólaltatni, akik valamilyen vidéki (akár kisvárosi, akár falusi), javarészt kulturális és hagyományőrző, vallási, sport és hobbi tevékenység köré szerveződött közösségek tagjai; környezetük elkötelezettebb, tenni akaróbb részét képezik – tehát a minta vélhetően torzít. A vizsgálat vidéki helyszíneken folyt, a mintában a felsőfokú végzettségűek aránya felülreprezentált (ahogy általában a hasonló szervezetek munkatársai körében a felsőfokú végzettségűeké), ugyanakkor jelzi azokat a kétségeket, melyek a vidéki fiatalok esetében tetten érhetők voltak, ezek: az intézményi, szolgáltatási ellátottságok hiánya, köztük a legfontosabbak az uszoda, mozi, illetve bizonyos szociális szolgáltatások. Feltűnő volt az elégedetlenség mind a gazdasági, mind a kulturális, mind az infrastrukturális, mind a közösségi élet tekintetében is. A fiatalok szerint a hiány áthatja ezeket a településeket és elsősorban tisztább, élhetőbb környezetet, több programot, jobb emberi kapcsolatokat szeretnének, valamint az eddiginél nagyobb ráhatást kívánnak

gyakorolni a döntéshozatali folyamatokra. A kutatás szerint a megkérdezettek több mint fele vidéken képzelel el a jövőjét, ám legalább ennyien vannak a bizonytalanok is, akiket csak valamilyen környékbeli munka, vagy a jelenleginél jobb körülmények biztosítása tarthatna helyben; voltak, akik még nem tudták maradjanak-e vagy sem; kevesebb, mint 10%-uk viszont egyértelműen kizártnak tartotta a maradást. A sokat hangsúlyozott helyi gazdaságfejlesztési, munkahely teremtési központúságra vonatkozóan a kutatás úgy találta, hogy: *„szűk körben, de masszívan időtálló vélemény, hogy a vidék és általában a lakóhely élhetősége szinte csak és kizárólagosan gazdasági eltartó képességétől, a munkalehetőségek számától és a piaci versenyben elfoglalt pozíciójától függ. A tapasztaltak alapján nem hiszünk, nem hihetünk abban, hogy a gazdasági növekedés meg tudná és meg fogja oldani a közösségek problémáit. A fejlődés ugyanis nem a javakkal, hanem a társadalomban rejlő kiaknázott lehetőségekben rejtőzik.”*

Egy, a közelmúltban megjelent kiadvány cikke, mely a falusi fiatalok életésélyeivel foglalkozik, szintén hasonló problémákra hívja fel a figyelmet. A szerző meglátásai a következők: *„A vidék életképessége szempontjából fontos, hogy a fiatalok számára munkalehetőségeket és vonzó társadalmi környezetet nyújtson, hogy a továbbtanuló fiatalok tanulmányaikat befejezván vissza akarjanak térni és a helyi gazdasági és társadalmi fejlődés, innováció katalizátorává tudjanak válni...Amennyiben ugyanis a leginkább cselekvőképes rétegek, tehetséges, agilis fiatalok elhagyják a vidéket, a falvakat, illetve amennyiben azok nem képesek képzett, kreatív társadalmi rétegeket bevonni, nem lesznek olyan helyi közösségek, amelyek képesek lennének a kívülről jövő alkalmazkodási kényszereknek megfelelni, innovációs kezdeményezéseket indítani vagy befogadni, és mindezt társadalmisítva a helyi közösséget is aktívan bevonni. Innovációs és alkalmazkodó képesség hiányában pedig a vidéki települések életképessége is megkérdőjeleződik hosszú távon”* (Batta, 2016:416-420). A szerző továbbá azt is megállapítja, hogy a helyi lehetőségeket legpesszimistábban az Észak-magyarországi, Észak-alföldi régiók fiataljai ítélik meg. Egyrészt, otthagyják a vidéki településeket, másrészt egyfajta szektorális mozgás is megfigyelhető, azaz akár képzettségüktől eltérő munkakörben is elhelyezkednének a nagyvárosban, minthogy visszatérjenek szülőhelyükre.

Ezen túlmenően az is felkeltette figyelmünket, hogy az egyetemváros megtartó hatással bír a helyiekre és szívó hatást gyakorol a tőle „relatív vidéki” településekről érkezőkre. Ez a fajta nagyvárosba „menekülés” hosszútávon eredményezheti a vidéki települések kulturális elithiányát, ebből fakadóan további, olyan gazdasági és társadalmi problémákat, mint a vidéki munkahelyteremtés, forrásbevonás hiánya, a kulturális élet hanyatlása, a vidéki társadalom filtrációja, szélsőségesebb esetekben, akár bizonyos települések lecsúszásához, slum-osodásához is vezethet. Sok esetben ezzel összefüggésben a vidékiség, mint e helyi értelmiség sajátos magatartásmódja is érezhető, mely meglehetősen komplex problémák „melegágyát” képezheti (Bánlaky – Varga, 1979). A helyi elit magatartásmódja, attitűdje ugyanis igencsak fontos tényező az adott település helyzete és jövője szempontjából egyaránt.

3. Felsőoktatási hallgatók – vidéki lehetőségek

Kimondhatjuk-e, hogy a vidéki települések egy jelentős része nem vonzó alternatíva a felsőoktatásban tanulók számára, legyen szó akár az oda való visszatérésről vagy kiköltözésről. Vajon ez a hozzáállás – legalább bizonyos mértékben – független-e attól, hogy találnak-e ott megfelelő állást?

Az ország keleti felén egyes települések komoly erőfeszítéseket tesznek azért, hogy megpróbálják a felsőoktatásban képzett vagy végzett szakembereket odacsábítani. Amellett, hogy végzettségüknek megfelelő munkalehetőséget kínálnak számukra, helyben maradásukat is szeretnék elérni lakásépítések támogatásával, többletjuttatások biztosításával. Ráadásul a munkaerő toborzási kezdeményezések sokszor a helyi önkormányzatok pártfogásával történnek. Ilyen kezdeményezés a 2016. március 11-én már harmadik alkalommal megrendezett Nyitott Gyárak Napja, mely kiváló alkalom volt arra, hogy a kelet-magyarországi egyetemeken, főiskolákon tanulók bepillantást nyerjenek számos nemzetközi háttérrel rendelkező, kimagasló műszaki felszereltséggel működő nagyvállalat mindennapjaiba, megismerjék azokat az elvárásokat, amikkel egy-egy mérnöki, informatikusi állásra jelentkező biztosan találkozónának. Kiemelendő, hogy a bevont cégek munkaerőigénye folyamatos utánpótlást kíván meg. Ugyancsak deklarált szándéka a hat – érintett – kelet-magyarországi nagyvállalatnak, hogy visszacsábítsák az egyetemi tanulmányaikat másutt végző, Szabolcsból származó fiatalokat szülőföldjükre, a régióban képzett szakemberek számára pedig helyben kínáljanak biztos megélhetést és versenyképes karriert (Bátor, 2016).

Érdekes vizsgálati témának ígérkezik, hogy a munkaalapú vonzerő vajon mennyiben járul hozzá a régióban képzett szakemberek helyi munkavállalásához (az imént idézett forrásra hivatkozva az elmúlt években már több száz mérnökhallgató fordult meg a nyírbátori és mátészalkai vállalatoknál, közülük ma már sokan a programalkotó nagyvállalatok munkatársai), de hogy ez csupán megfordulást, ingázást vagy letelepedést jelent, kevés információ áll rendelkezésre. Márpedig nem mindegy, hogy melyikről van szó, sőt az sem, hogy az említett szervezetek fluktuációja milyen mértékű. Érdemes hozzátenni, hogy keveset lehet tudni az ipari parkokban letelepült munkásság jelenlegi életéről, például hogy mennyiben munkaközpontú az életük, vagy milyen az életmódjuk. Az elmúlt évtizedek munkásosztály kutatásait követően, az utóbbi időben mintha alábbhagyott volna a szakmai érdeklődés ezen témára vonatkozóan. Az egyik ilyen jellegzetes sajátosságokkal bíró (ipari parkkal rendelkező) szabolcsi település legutóbbi – 2015-ös – Integrált Településfejlesztési Stratégiája (ITS Konzorcium, 2015), mind az állandó, mind a lakónépesség folyamatos csökkenésére (10 év alatt közel 10%-os) hívta fel a figyelmet, a szelektív migráció pedig kimondottan a fiatal, képzettebb munkavállalói rétegekben volt jellemző; a vándorlási különbség 2001 és 2011 között magas és növekvő értékeket mutatott. Ennek tudatában jogosnak tekinthető az a felvetés, hogy amennyiben a munkahelykínálat megfelelő, mégis miért vándorol el a munkaerő, különösen annak fiatal, képzett része? Elképzelhető, hogy számukra nem elsősorban a munkahely kínálat számít, hanem emellett egyéb tényezők is? A témában végzett hasonló kutatások közepette felvetődik a kérdés, hogy a hazai vidékkel kapcsolatosan miféle képzetek élnek az említett térség felsőoktatási nagyvárosában képzett hallgatókban. Mennyiben harmonizál egymással az a kétféle kép, amit a vidékről elszármazottak látnak, illetve ami a nem vidékiek fejében él a vidékről? Jelen tanulmányunkban, részben a fenti kérdésekkel párhuzamosan arra vállalkoztunk, hogy egy Észak-alföldi felsőoktatási intézmény hallgatóinak körében feltárjuk:

- A vidékről származó felsőoktatási hallgatók motiváltak-e, és ha igen milyen mértékben a felsőoktatási képzésük helyszínéül szolgáló városban maradásra, miféle motiváció rejtőzik-e mögött?
- Hajlandóak-e akár a szakterületváltásra is a városban maradás érdekében?

- Miféle képpel jellemezhető ezen hallgatók vidéki lakóhelye, azaz hogyan tekintenek a vidékre, miként ítélik meg azt?
- Amennyiben visszatérnének vidéki lakóhelyükre, hogyan látnák jövőjüket?
- Hogyan látják a vidéki elit helyzetét, magatartásmódját, vélnek-e konfliktusokat felfedezni képzettségük alkalmazása, tudásuk helyi eladása, saját érvényesülésük során?

4. A kutatás módszere

A kutatás során ebben a részben kérdőíves felmérésre vállalkoztunk; kérdőívünket, a megkérdezettek adatainak felvételezésén túl fejezetekre osztottuk, továbbá itemeket határoztunk meg, melyeket 1-5-ig kellett értékelniük attól függően, hogy azzal egyetértenek-e vagy sem. Tekintsük át a kérdőív felépítését, kiegészítve egyes fejezetekhez tartozó rövid magyarázatokkal:

- A hazai vidék megítélése (kitöltése lakóhelytől függetlenül kötelező volt).
- A vidék elhagyásával, illetve a helyben maradással kapcsolatos sajátosságok (csak abban az esetben kellett kitölteni, amennyiben a válaszadó vidékről származik): Itt a megkérdezetteknek elsőként arra kellett válaszolniuk, hogy tanulmányaik befejeztével a vidék elhagyása mellett döntenek-e vagy sem. Ezt követően két oszlopban vizsgáltuk a maradás vagy elhagyás mellett szóló érvek, gondolatok megítélését.
- A vidéki elit megítélése (kitöltése lakóhelytől függetlenül kötelező volt): Ebben a blokkban 5, a vidéki elit felelősségével kapcsolatos itemeket vizsgáltunk, főként arra keresve a választ, hogy a vidéki elit mennyiben felelős a vidék elhagyásáért.

A kutatás mintáját a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar nappali és levelező tagozatainak, alap- és mesterszakos hallgatói képezték. A felmérés keretében több évfolyam teljes lekérdezésre történt meg, a válaszadók többsége a pénzügy-számvitel, kereskedelem-marketing, turizmus-vendéglátás, emberi erőforrás menedzsment és vállalkozásfejlesztés szakokról került ki. Az alapszakosok épp beléptek a felsőoktatás rendszerébe, a mesterszakosok végzés előtt álltak, azaz a minta elemei között frissen érkezők és éppen távozókat egyaránt szerepeltek. A megkérdezés módja személyes volt, a kérdőív kitöltése során kérdezőbiztos állt a hallgatók rendelkezésére. A kapott adatokat SPSS 23 statisztikai programba vittük be, ezt követően leíró statisztikai vizsgálatokat végeztünk: átlagot, gyakoriságot, kereszttáblákat számoltunk.

Hátrányként a minta kényelmi jellege róható fel, ezáltal csak a megkérdezettek bizonyos csoportjaira nézve szolgál megbízható információkkal. A hiánytalanul lekérdezett szakok mellett volt, ahol mindössze néhány válaszadóval számolhattunk. Ennek ismeretében eredményeinket csupán a mintára vonatkoztathatjuk, és annak ellenére sem szabad túlbecsülni azokat, hogy hasznos betekintést adhatnak a vizsgálni kívánt viszonyokba (Babbie, 2007).

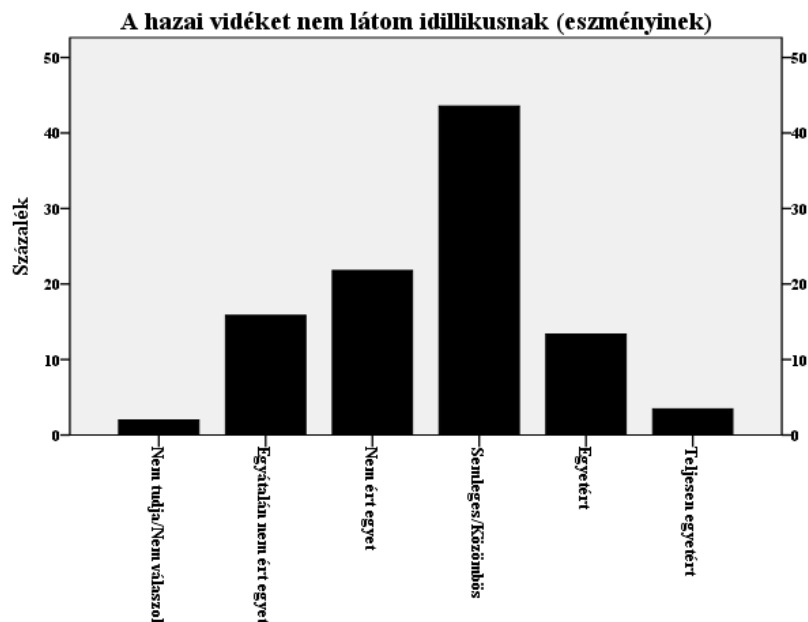
5. A kutatás eredményeinek bemutatása

Az alábbiakban általánosan bemutatjuk a mintát. A 202 megkérdezett hallgató 56,9%-a nő, 43,1%-uk férfi. A kormegoszlást tekintve a minta 96%-a 30 év alatti, a többi néhány válaszadó életkora 30 és 60 év közötti. A felmérésben érintettek közül 163 megkérdezett nappali, 42 fő levelező tagozatos hallgató. Szakjaikat tekintve egyértelműen kitűnik a BA/BSC szint dominanciája: 64 válaszadó sportszervező,

56 fő pénzügy-számvitel, 52-en kereskedelem-marketing, 3-an pedig turizmus-vendéglátás szakon tanulnak. A mesterszakosok esetében 13 fő vállalkozásfejlesztő, szintén 13 vezetés-szervezés, 1 hallgató gazdasági agrármérnök képzés résztvevője. A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása a következőképpen alakult: 38 fő falusi származású, 77-en kisebb városokból érkeztek, 80 válaszadó megyeszékhelyek lakója, és csupán 7-en fővárosiak. A felmért hallgatók többsége keleti megyék lakója, 107 fő hajdú-bihari, 59 fő szabolcsi, a többi megkérdezett 10 további hazai megye, illetve külföldi diák. 165 válaszadó első diplomájának megszerzésén dolgozik, 37 fő másoddiplomás. 128 megkérdezett csak tanul, 73 fő tanulmányai mellett dolgozik is. A megkérdezettek 85,6%-a középsztyábelinek, 4 fő alsóosztálybelinek, 11 fő pedig felsőosztálybelinek vallotta magát. A megkérdezettek csupán közel harmada (35,1%) tartja magát lakótelepülésén aktív közösségi tagnak, a többségük nem, 14-en nem válaszoltak. Meglepő módon alig néhányan tagjai lakóhelyük valamely civil szervezetének (14 fő, 6,9%), a megkérdezettek túlnyomó többsége semmiféle civil szerveződésnek nem tagja (178 fő, 88,1%), 10 fő nem válaszolt. Az utolsóként vizsgált azonosító a településén végzett önkéntes tevékenységre vonatkozott, 16,8%-uk saját bevallása szerint végez helyben ilyen jellegű tevékenységet, a többség ez esetben sem túlságosan tevékeny (162 fő, 80,2%), 6 fő nem válaszolt erre a kérdésre.

6. A hazai vidék megítélése

A hazai vidék megítélésével kapcsolatos kérdést valamennyi megkérdezett kitölthette. A negatív módon megfogalmazott – vidékképpel kapcsolatos – kérdésünk esetében, az egyes megítélések erős megoszlást mutattak (1. ábra).

1. ábra: A hazai vidék megítélése. Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

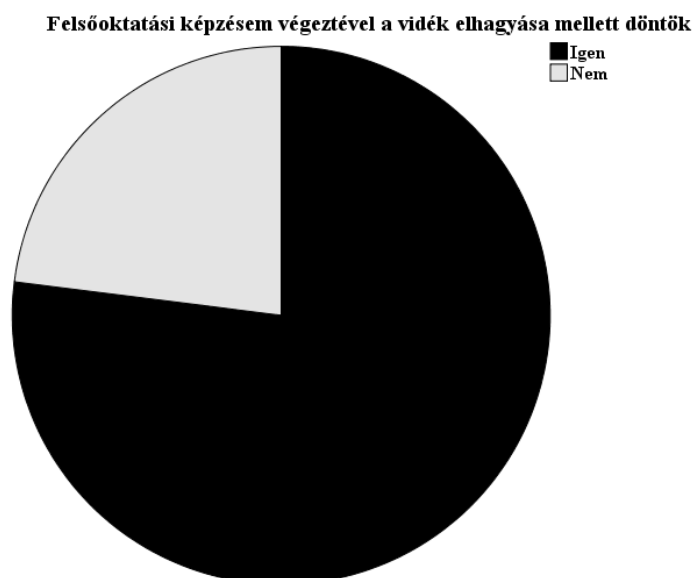
Láthatóan magas a semleges válaszok száma (88 fő, 43,6%), és az eredmények ismeretében pozitívabb a hozzáállás a kérdés feltétele során felvetett idillikus vidékképhez, amit alátámasztott az átlagszámítást követően kapott 2,66-os érték is. A negatív képpel egyetértők vagy teljesen egyetértők aránya közel 17%, az azt elutasítóké 37,6%. A nem válaszolók száma kimondottan alacsony volt.

Amikor ezzel párhuzamosan arra kérdeztünk rá, hogy a megkérdezettek környezetében élőknek mi a véleménye ugyanerről a kérdésről, továbbra is a közömbös álláspontot képviselők – kismértékű csökkenés ellenére – voltak a legtöbben (40,6%). Ezzel szemben a részben vagy teljesen egyetértők száma növekedett (23,7%), míg az elutasítóké csökkent (28,7%). A nem válaszolók aránya némi emelkedést mutatott (14%). A kapott 2,72-es átlag arra enged következtetni, hogy a válaszadók környezetében élők elutasítóbbak a vidék pozitív megítélését illetően.

A vidék megítélése településtípusonként eltérő volt. A megyeszékhelybeliek vidékképe inkább semleges vagy pozitívabb (42% semleges és 42% nem negatív), a kisebb városok lakóinál már alacsonyabb a pozitív véleményen lévők száma (32,8%), míg falvak esetében ez ismét magasabb (44,4%). A elutasító aránya megyeszékhelybelieknél 16,4%, az egyéb városbelieknél 17,1%, falvakból származóknál 19,4%, ez alapján úgy tűnt, hogy az alacsonyabb településkategóriák esetében a negatívabb vidékképpel rendelkezők száma nőtt.

7. A vidék elhagyásával, illetve a helyben maradással kapcsolatos gondolatok

Itt csak a vidékről származó hallgatókat mértük fel, így 113 válaszadóval számoltunk. Az eredmények az előzőleg kapott válaszok fényében érdekesek, ugyanis a megkérdezettek közel háromnegyede (87 fő) a képzés befejeztével szeretné elhagyni vidéki lakóhelyét, mindössze 26 fő válaszolt úgy, hogy maradna (2. ábra).

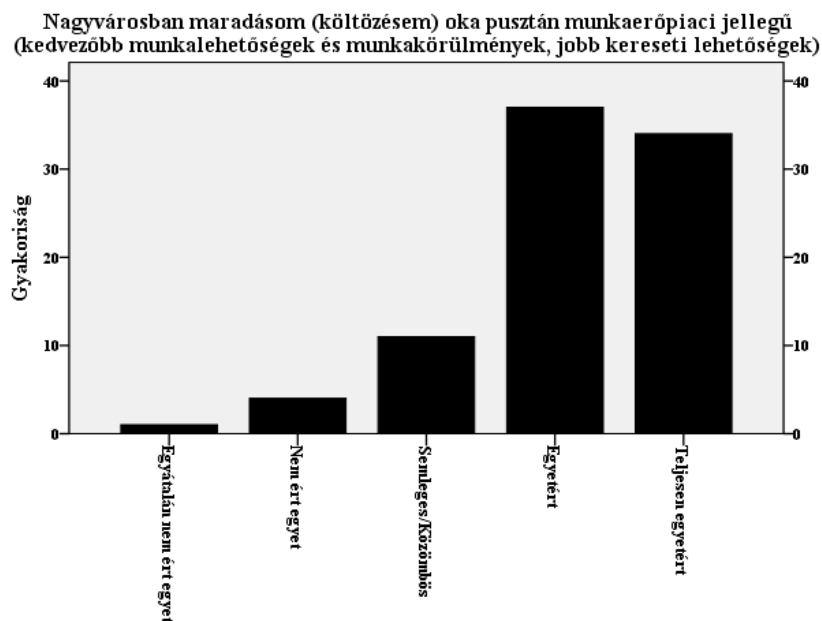
2. ábra: A vidék elhagyásának megítélése. Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

Számos változó alapján lehetne megoszlást számolni ezen kérdés kapcsán; itt érdeklődésre tarthat számot az osztályhelyzet (csakis a középosztálybeliek maradnának), valamint az, hogy a szabolcsi és hajdú-bihari származásúak milyen arányban mennének vagy maradnának (53:11, 34:12). A civil szervezeti tagok közel fele-fele (5:4), a tagsággal nem rendelkezők $\frac{3}{4}$ (76 fő) – $\frac{1}{4}$ (22 fő) arányban voksoltak az elhagyás, illetve a maradás mellett. Bár a minta kisszámú ennek ellenére felvetődhet a kérdés, hogy a helyi, civil szervezeti tagság vajon funkcionálhat-e helyben tartó erőként?

A közösség aktív tagjai (azaz akik részt vesznek a civil szervezetek életében), nagyobb valószínűséggel tervezik, hogy a jövőben is helyben élnek (28:13 arányban), mint a helyi civil szervezetekben nem aktív személyek, akik közül csak minden hatodik tervezi, hogy hosszabb távon is eredeti lakóhelyén fog élni (55:11).. Hasonló összefüggés azonban az önkéntességgel kapcsolatban nem volt kimutatható.

Ezt követően a kérdőívet két fő részre bontottuk, az elhagyók (87 fő) és a maradók (26 fő) döntései mögötti okokat, indokokat igyekezve feltárni. A kapott eredmények közül csak a fontosabbakat emeljük ki. A válaszadói hajlandóság magas volt, csupán elvétve akadt néhány hallgató, akik nem válaszoltak.

Úgy tűnik, hogy a vidékelhagyók távozásának fő okai között a munkahely megléte igen fontos helyen szerepel (3. ábra).

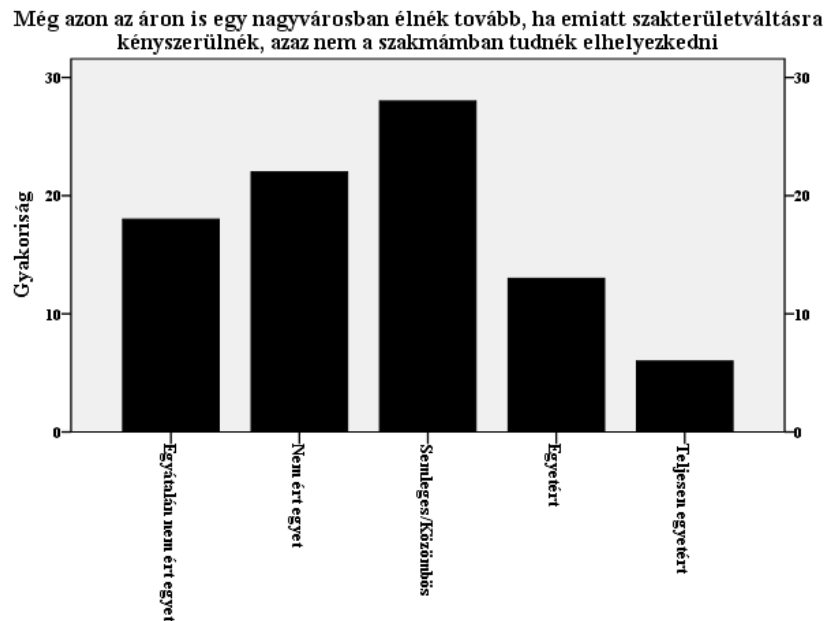

3. ábra: A nagyvárosban maradás (odaköltözés) oka. Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

Az elhagyók között regisztrált 87 főből 71 (azaz a megkérdezettek 4/5-e) szerint a vidék elhagyása mögött munkaerőpiaci okok, azaz a kedvezőbb munkalehetőségek és munkakörülmények, valamint a jobb kereseti lehetőségek állnak, és ami különösen fontos, hogy többen csakis ezek miatt hagyják el a vidéket.

10-ből 6-an egyetértenek vagy teljesen egyetértenek abban, hogy nem kizárólag munkaerőpiaci okok állnak a vidék elhagyása mögött. Körülbelül ugyanennyien (10-ből 5-6 fő) értettek egyet részben vagy teljesen azzal, hogy a felsőoktatási képzésük helyszínéül szolgáló nagyvárosban éljenek a jövőben.

Az, hogy ez milyen mértékben jelentene áldozatvállalást, már inkább bizonytalanok a megkérdezettek (4. ábra). Alig $\frac{1}{4}$ -ük vélekedett úgy, hogy akár szakmájától más területen is elhelyezkedne, a válaszadók közel fele viszont nem értett egyet azon kijelentéssel, mely szerint még azon az áron is egy nagyvárosban élne tovább, ha emiatt szakterületváltásra kényszerülne, azaz nem a szakmájában tudna elhelyezkedni.

4. ábra: A nagyvárosban maradás ára – szakterületváltás. Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

A 87 vidékelhagyó már tettere készebbnek mutatkozott, amikor arról kérdeztük őket, hogy azon az áron is egy nagyvárosban élne-e tovább, ha ez továbbtanulást követelne meg a szakterületváltás következtében. Harmaduk (10-ből 3-4 fő), akár ezt is vállalná annak érdekében, hogy magasabb szintű településkategóriában maradjon, kevesebben (87-ből 25 fő) voltak azok, akik elvetnék az elhagyás lehetőségét, ha szakterületváltásukhoz továbbtanulás is szükséges lenne.

Az eddig vizsgált 87 fő túlnyomó többsége (74 fő) nyilatkozott úgy, hogy amennyiben egy nagyvárosban élne tovább, úgy gondolja, hogy tudna boldogulni, míg ketten nem értettek ezzel egyet, 11 válaszadó álláspontja pedig semleges volt e tekintetben.

Szinte teljesen megoszlottak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy mennyire tudnának a helyi közösség ügyeibe bekapcsolódni egy nagyobb városban. A megkérdezettek eloszlása egységesnek volt mondható, 30 fő képezte a semlegesek csoportját, további 26 fő egyetértett vagy teljesen egyetértett, ugyanakkor náluk valamivel többen, 29-en nem értettek egyet ezen állítással.

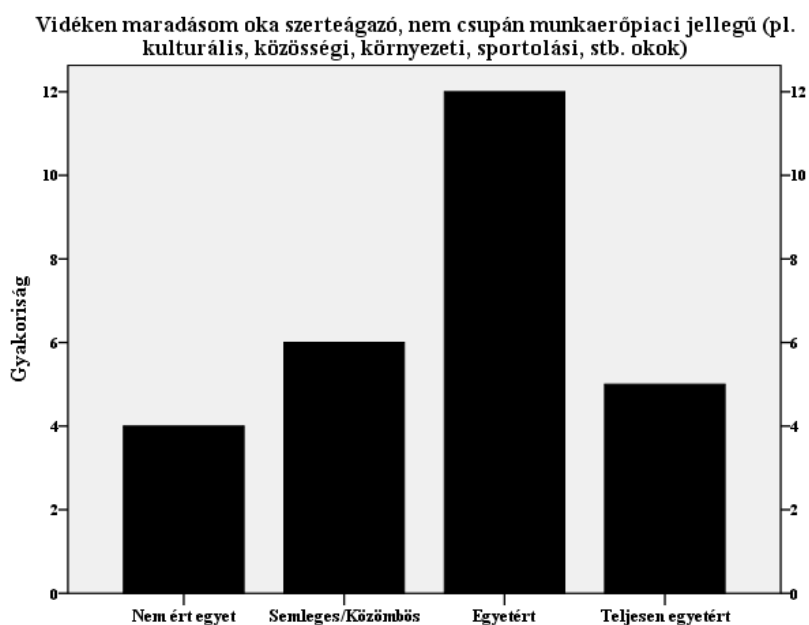
A kategória utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy mennyire biztosak vagy bizonytalanok a vidék elhagyását illetően. Az eredmények egy inkább bizonytalan válaszadói körre utaltak, hiszen 38

semleges hallgató mellett, szintén 38-an gondolták úgy, hogy jelenlegi elhatározásuk a későbbiekben megváltozhat, és mindössze 11 fő volt kitartó és állhatatos amellett, hogy nagyvárossal kapcsolatos nézeteit a későbbiekben sem változtatja meg.

A 26 maradni kívánó véleménye jelzés értékűként kezelendő, ettől függetlenül, úgy gondoljuk, hogy ez megérne további kutatásokat. Válaszadásuk teljesnek tekinthető, mivel „Nem tudja/Nem válaszol” minősítés alig fordult elő.

Az első kérdés kapcsán, mely szerint a vidéken maradás oka elsősorban munkaerőpiaci jellegű, azaz ott kedvezőbbek a munkalehetőségek és -körülmények, jobbak a kereseti esélyek, nem okozott meglepetést, hogy összességében kevés volt az egyetértők száma (27-ből 7 fő), míg az egyet nem értőké ennek majd kétszerese (13 fő), a többiek (7 fő) semlegesek voltak.

Az eredményekből tehát nyilvánvalóan kitűnik, hogy a vidéken maradás oka nem elsősorban munkaerőpiaci jellegű, abban kulturális, közösségi, sport, stb. okok is szerepet játszhatnak (5. ábra).

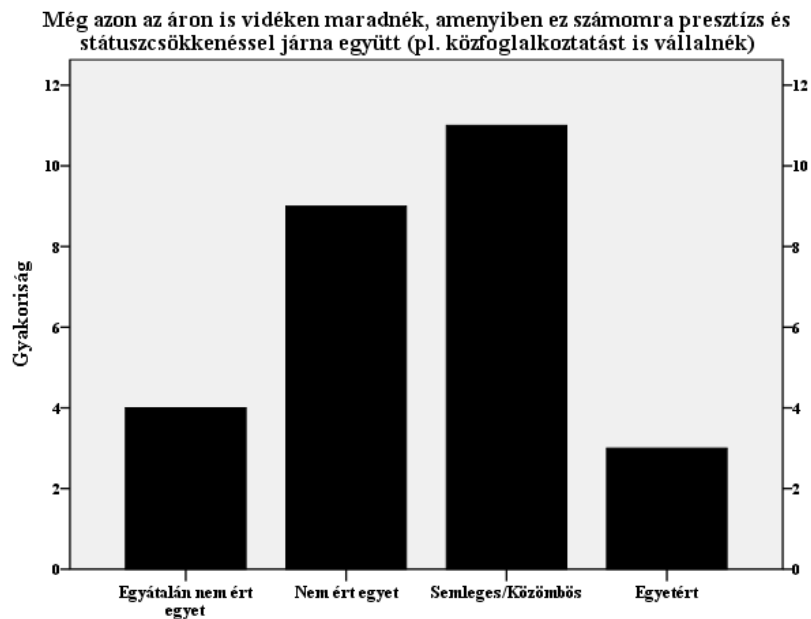
5. ábra: A vidéken maradás oka. Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

A 27 megkérdezett közül 17-en vidéken maradásukat elsősorban az általunk megadottakkal hozták összefüggésbe, csupán 4-en képviselték az ezzel egyet nem értők csoportját, 6-an pedig semleges választ adtak erre a kérdésre.

27-ből 16 fő volt motivált abban, hogy helyben maradjon, 5-en ennek ellenkezőjét állították, 6-an semleges véleményen voltak.

27-ükből mindössze 6-an voltak azon az állásponton, hogy még azon az áron is vidéken maradnának, ha ennek érdekében szakterületváltásra kényszerülnének, 13 fő ebben az esetben már nem biztos, hogy vidéken maradna, további 6 hallgató semleges maradt.

Az különösen érdekes, hogy a megkérdezettek elképzeléseibe kevésbé illeszkedik az a képzet, hogy helyben maradásuk akár státuszcsökkenéssel is járhat, azaz pl. csak közfoglalkoztatottként tudnak elhelyezkedni (6. ábra).

6. ábra: A vidéken maradása ára – státuszcsökkenés Forrás: Saját vizsgálatok, 2016.

Az eredmények alapján, ezen az áron mindössze 3 fő vállalná a maradást, 13-an elutasították ennek lehetőségét, semlegesként 11-en foglaltak állást.

A 27 megkérdezettből 22-en látták úgy, hogy vidéken maradásuk esetében tudnának boldogulni, 2-2-en voltak az ezzel ellentétes véleményen lévők, valamint a semleges válaszadók, mellettük 1 fő nem válaszolt.

A megkérdezettek többsége, 14 fő gondolta azt, hogy a vidéken maradás esetében reális lehetőséget lát a közösség ügyeibe való bekapcsolódásra, 7-en ezzel nem értettek egyet, 5-en voltak semlegesek, továbbá 1 hallgató nem válaszolt.

Ezen blokk végére érve elmondható, hogy a vidéken maradni kívánókat a bizonytalanság jellemezte a maradással kapcsolatos nézetük későbbi megváltoztatását illetően. Egyaránt 11-11 fő képviselte a semleges oldalt, illetve azokat, akik elképzelhetőnek tartják a véleményváltozást, rajtuk kívül 4-ük elhatározása volt szilárd a biztos maradás kérdésében, 1 fő pedig nem válaszolt.

8. A sport és a vidék kapcsolata

Az elvégzett primer adatfelmérés alapján látható, hogy a vidéki területek nehezen tudnak vonzerőt gyakorolni a felmérésben szereplő diplomásokra, hiszen az általunk vizsgált alapsokaság túlnyomó többsége inkább városokban, az egyetemi székhelyen képzei el a jövőjét. A vidékkel kapcsolatos

visszatérési gátként legtöbbször a munkalehetőségek korlátozott számát említik, ugyanakkor számos további körülmény is befolyásolja a fiatal lakóhelyválasztását.

Az egyik ilyen körülmény lehet a sport, amelynek jelentősége a mindennapi élet szempontjából egyre nyilvánvalóbb mind az egészségmegőrzés, mind a szabadidő hasznos eltöltése, mind pedig a közösségi élmények szempontjából. Az első cél megvalósításához nagymértékben hozzájárulhatnak a sikeres szabadidő-sportolási lehetőségek jelenléte az egyes településeken. Itt felmerül a sportok területén aktív civil szervezetek szerepe, azonban Magyarországon a civil sportszervezetek jelentősége a többi európai országgal összevetve nem tekinthető nagyinak: a civil szerveződések aránya és jelentősége a sportok területén sem nagy. Ez egyben azt is jelenti, hogy a vidéki lakosság sportaktivitásai területén is nagy arányban van jelen az önkéntes, individuális, szervezett kereteken kívül folytatott sporttevékenység (Szabó, 2015). Pfau (2016) tanulmányában saját kutatásai során igazolta azt a feltevést, hogy a hallgatók számára a sport kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen az általa vizsgált, kutatóegyetemen tanuló alapsokaság négyötöde rendszeresen sportol valamilyen szinten. Ez egyben azt is jelenti, hogy az őket vonzó településeknek megfelelő sportinfrastruktúrával és sportkínálattal is rendelkeznie kell ahhoz, hogy attraktív tudjanak válni a frissdiplomások számára.

A települések helyi identitásának erősítése során is jelentős szerep juthat a sportoknak, amelyeket a vidéki élet előnyeivel megfelelően kombinálva a kistelepülési élet kifejezetten vonzó is lehet az emberek számára. Finnországban például a lovassportok támogatásával és egy emblemikus finn lófajta támogatásával tudták a vidéki sportéletet és a vidék vonzerejét erősíteni (Csurgó, 2014). Vidéken a sport, azon belül is a tömegsport közösségmegtartó erővel bírhat, így az ilyen aktivitások támogatása már-már létfontosságú a települések számára (Glatz, 2005). A sport és a vidék, mint két idillikus közeg összekapcsolása egyébként a szakirodalomban is gyakori jelenség (Kovács, 2007), amelynek magyarázata lehet, hogy mindkét fogalomhoz előszeretettel kapcsolódik egyfajta természetközelség, ami az európai kultúrkör egyik hagyományos pozitív megítélésű toposza.

Összegzés

A kutatásunk során igyekeztünk újszerű képet adni a nagyvárosi felsőoktatásban résztvevő hallgatók vidékkel kapcsolatos nézeteinek, vidékképük sajátos területeinek feltárásában.

A hallgatók vidékképe megosztott, összességében valamelyest pozitívabb vidékképzetük van, ugyanakkor közel ötödüké kiábrándító. A környezetükben élők képe ennél negatívabb. A vidékről származó hallgatók $\frac{3}{4}$ -e elhagyná a vidéket, elsősorban a kedvezőbbnek vélt munkalehetőségek miatt, ennek szerepe tehát hangsúlyos, ám nem kizárólagos. Sokuk szerint a több kell ahhoz, hogy egy nagyvárosban maradjanak, mint csupán munkahely. A maradásért a továbbtanulást, vállalható „áldozatnak” tekintik, továbbá túlnyomó többségük érezte, hogy tudna helyben boldogulni.

A vidéken maradás okát vizsgálva úgy tűnik, hogy azt nem kizárólag a munkaerőpiaci lehetőségek befolyásolják, a kapott eredmények is arra utalnak, hogy a vidék megtartó erejét nem lehet egyértelműen a helyi munkahelyteremtés függvényeként kezelni, ennél mindenképpen többet kell kínálnia a vidéknek. A vidéken maradással járó státuszcsökkenést csak kevés megkérdezett vállalná.

Úgy véljük, hogy a kvantitatív kutatással párhuzamosan folytatott kvalitatív felmérés nemcsak újabb információkkal fog szolgálni, hanem vélhetően a téma alaposabb megismeréséhez is hozzájárul.

Hivatkozások

- [1] E. Babbie (2007) *The practice of social research*. Thomson Wadsworth, Belmont, CA.
- [2] Zs. Batta (2016) *Falusi fiatalok életesélyei*. In: J. Papp – Á. Tóth (szerk.): Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon (Rendi társadalom – Polgári társadalom 28. kötet). Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Debrecen.
- [3] P. Bánlaky – Cs. Varga (1979) *Azon túl ott a tág világ*. Magvető Kiadó, Budapest.
- [4] Bátor – Nyírbátor Város Önkormányzatának Lapja (2016) *Rekordszámú mérnökhallgató*. http://www.nyirbator.hu/files/_nyirbatorvaros/images/file/batorujzagok/NYB201603.pdf
Utolsó letöltés: 2016. december 5.
- [5] J. Csoba (2006) *Foglalkoztatáspolitikai* (oktatási segédanyag). Debreceni Egyetem, Debrecen.
- [6] B. Csurgó (2014) *A vidék nosztalgija*. Socio.hu, 2014/2. pp. 1-20.
- [7] European Rural Youth – Central European Rural Youth Centre (2013) *Civil szervezetek és ifjúsági közösségek vidéken – összefoglaló a kutatás eredményeiről* (különszám). Fialat Gazdák Országos Szövetsége – AGRYA, Budapest
- [8] F. Glatz (2005) *A vidék közhaszna. A „Párbeszéd a vidékért” mozgalom lakossági fórumainak tapasztalatai*. Ezredforduló, 7 (4). pp. 3-29.
- [9] C. Guagliano – S. Riela (2005) *Do special economic areas metter in attracting FDI? Evidence from Poland, Hungary and Czech Republic*. ISLA – Department of Economics, Università „Luigi Bocconi”, Milánó. p. 21.
- [10] S. Hillyard (2007) *The sociology of rural life*. Berg, New York
- [11] R. Horeczki (2014) *A dél-dunántúli kisvárosok a fejlesztési tervek tükrében*. DETUROPE – *The Central European Journal of Regional Development and Tourism*. 6 (3) pp. 97-111.
- [12] ITS Konzorcium (2015): *Nyírbátor Város Integrált Településfejlesztési Stratégiájának Megalapozó Vizsgálata*.
http://www.nyirbator.hu/files/_nyirbatorvaros/download_files/759/Nyirbatormegalapozo20150527.pdf Utolsó letöltés: 2016. december 5.
- [13] N. Jayapalan (2002) *Rural sociology*. Atlantic Publishers & Distributors, New Delhi
- [14] I. Kovách (szerk.) (2007) *Vidékiek és városiak. A tudás- és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. L'Harmattan – MTA PTI, Budapest.
- [15] I. Kovách (2012) *Vidék az ezredfordulón – A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. Argumentum Kiadó, Budapest
- [16] P. M. Kőmíves– K. Dajnoki (2016) *Élethosszig tartó tanulás: híd a munkaerő-piac és a felsőoktatás között*. TAYLOR, 8 (4) pp. 86-94.
- [17] C. Pfau (2016) *Hallgatói szabadidősport szervezése és jellemzői a felsőoktatásban*. TAYLOR, 8 (4) pp. 5-15.
- [18] I. Piskóti (2014) *A települések marketingjének holisztikus modellje, és jó megoldásai a turizmusban*. In: I. Tózsza (szerk.): *Turizmus és településmarketing*. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz és Jövőkutatás Tanszék, Budapest. pp. 7-16.

- [19] J. Rechnitzer (1995) *Vázlatpontok a településmarketing értelmezéséhez és kidolgozásához*. Tér és Társadalom, 9 (1-2) pp. 5-16.
- [20] B. Short (2006) *Idyllic ruralities*. In: P. Cloke – T. Mardsen – P. Mooney, P. (eds.): Handbook of Rural Studies. Sage Publications Ltd, London.
- [21] I. Szelényi (1973) *Városshociológia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- [22] Á. Szabó (2015) *A szabadidősport gazdasági kérdései*. In: P. Ács (szerk.): Sport és gazdaság. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 2015. pp. 482-526.
- [23] T. Szentí (2001) *Tanyarendszerünk múltja és egyik jövőképe*. In: Hitel, 14 (8) pp. 68-79.
- [24] I. Tózsá (2014) *A településmarketing elmélete*. In: I. Tózsá (szerk.): Turizmus és településmarketing. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz és Jövőkutatás Tanszék, Budapest. pp. 129-158.
- [25] T. Valuch (2005) *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris Kiadó, Budapest.
- [26] G. Vasárus (2016) *Külterületi szuburbanizáció és szegregáció*. Településföldrajzi Tanulmányok 1., pp. 84-94.
- [27] VÁTI KHT. Stratégiai Tervezési Igazgatóság (2005) *Dinamikus településrendszer – A településrendszer sajátosságai és fejlesztésének irányai. Konceptcionális javaslatok*. http://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/HU/2010/180-dinamikustelepulesrendszer_koncepcio.pdf Utolsó letöltés: 2016. december 5.